

**MAXIMILIAN HACMAN: AMINTIRI DIN
RĂZBOIUL MONDIAL (25 IULIE – 10 OCTOMBRIE 1914)
(II)**

MARIAN OLARU,
ȘTEFĂNIȚA-MIHAELA UNGUREANU

**Maximilian Hacman: Erinnerungen aus dem Weltkrieg
(25. Juli – 10. Oktober 1914) (II)**

*(Zusammenfassung)**

In der Jassyer Regionalabteilung der Nationalarchive befinden sich seit Jahren Manuskripte, die verschiedenen Bukowiner Kulturmenschen gehörten, die einen Teil ihrer Tätigkeit vor 1940 ausübten. Indem sie fürchteten, dass die tragische Geschichte des zweiten Weltkriegs – als einige rumänische Gebiete, darunter auch die Bukowina, annektiert wurden – sich wiederholen könnte, haben diese Menschen ihre Manuskripte in der Jassyer Archivabteilung bewahrt.

Das Manuskript mit dem Titel *Erinnerungen aus dem Weltkrieg (25. Juli – 10. Oktober 1914)*, dessen zweiten Teil wir hier präsentieren, wurde von Maximilian Hacman geschrieben und hat 110 Seiten. Der Verfasser war am 25. August 1877 in Opișeni als Sohn des Priesters Vasile Hacman und seiner Frau, Zoe Hacman (geb. Antonovici) geboren. Er besuchte die Kurse des Gr.-Or. Obergymnasiums in Suczawa (bis 1897) und die Kurse der Fakultät für Rechtswissenschaften an der Czernowitzer Universität (Abschluss in 1902). Zwischen 1897 und 1902 war er Mitglied der studentischen Gesellschaft „Junimea”.

Im Kontext der neueren Versuche, die Ereignisse des ersten Weltkriegs – seit dessen Aufbruch schon 100 Jahre vergangen sind – besser zu kennen und zu verstehen, sind wir der Meinung, dass diese *Erinnerungen aus dem Weltkrieg (25. Juli – 10. Oktober 1914)* die Rolle der Bukowina und der Bukowiner innerhalb der Habsburgermonarchie betonen. Die in diesem Tagebuch beschriebenen Ereignisse sind für das soziale und politische Leben der Monarchie besonders wichtig. Sie geben uns die Möglichkeit, damalige Mentalitäten, Alltagsstrukturen, soziale Mechanismen und Institutionen aus Österreich-Ungarn zu analysieren. Die historischen Ereignisse, die Maximilian Hacman zusammen mit anderen Kriegsteilnehmern beschreibt, beziehen sich hauptsächlich auf: die Politik der Mächte

* Traducerea rezumatului și a pasajelor în limba germană din text: Ștefănița-Mihaela Ungureanu.

gegenüber dem Ausbruch des Kriegs; die Art und Weise, wie verschiedene staatliche Institutionen unter dem Druck ausserordentlicher Umständen funktionierten; die Mehrsprachigkeit; den Multikulturalismus, das Schicksal des Individuums und der lokalen, regionalen und nationalen Gemeinschaften in den ersten Kriegstagen.

Schlüsselwörter und -ausdrücke: Maximilian Hacman, Tagebuch, Erinnerungen, Bukowina, I. Weltkrieg, Mentalität, staatliche Institution, soziale Mechanismen, Kriegspolitik und -massnahmen.

La Serviciul Județean Iași al Arhivelor Naționale se află în păstrare, de mai multă vreme, manuscrise depuse de unii dintre oamenii de cultură din Bucovina care și-au desfășurat o parte a activității lor înainte de anul 1940. Aceștia, de teama unor evenimente care ar putea repeta istoria tragică a celui de al Doilea Război Mondial, în urma căruia o parte a pământurilor românești, între care și Bucovina, au fost supuse rapturilor teritoriale, au depus aceste manuscrise la S.J.A.N. Iași.

Manuscrisul pe care îl reproducem acum, într-o primă parte, intitulat *Amintiri din Războiul Mondial (25 iulie – 10 octombrie)*, este scris de Maximilian Hacman și are 110 pagini. Autorul s-a născut la 25 august 1877, în localitatea Opișeni și este fiul preotului Vasile, căsătorit cu Zoe Hacman (născută Antonovici). A urmat cursurile Gimnaziului Superior Greco-Oriental din Suceava, pe care le-a absolvit în anul 1897, și pe cele ale Facultății de Drept a Universității din Cernăuți, absolvite în anul 1902. Între anii 1897 și 1902, a fost membru activ al Societății studențești „Junimea”, „bădiță” fiindu-i Dragoș Bumbac, după cum aflăm din manuscrisul volumului al II-lea al *Albumului Mare al Societăților Academice „Arboroasa” și „Junimea”* (nr. 414, Dosar 416), alcătuit de Arcadie Dugan.

Maximilian Hacman și-a satisfăcut stagiul militar, împreună cu Ion Nistor, la Regimentul 4 Artilerie din Pola, între anii 1899 și 1900. Reprimit în societate după revenirea la Cernăuți, Hacman a devenit membru în Comisia revizuitoare a „Junimii” (ședința Comitetului din 13 noiembrie 1901), apoi a fost ales președinte pentru anul universitar 1901/1902, ca urmare a afirmării sale energice în cadrul societății studențești. A fost emeritat în Adunarea generală din 8 noiembrie 1903. Existența sa în cadrul „Junimii” trece, uneori, prin perioade critice, datorită exigenței sale în raport cu alți junimeni. În anul 1902, în semestrul al II-lea, a fost „concediat”, apoi a fost reprimit în societate. După ce a devenit președintele „Junimii”, a cerut demisia (1903–1904), invocând „boarea pernicioasă a unui curent contrar cu principiile societății”, cu care acesta nu se mai poate identifica. La 10 decembrie 1904, a revenit asupra acestei decizii.

Maximilian Hacman a obținut titlul de doctor în drept (1904), a urmat cursuri de specializare la Berlin și Zürich (între anii 1909 și 1910) și a fost avocat în Rădăuți (în perioada 1903–1906). A avut un rol important în timpul evenimentelor din anul 1918, fiind membru al grupului de intelectuali care a inițiat publicația „Glasul Bucovinei”. A fost secretar al Consiliului Național Român, al Constituantei din 27 octombrie 1918, membru al Congresului General al Bucovinei și secretar pentru Industrie și Comerț, în primul guvern format la Cernăuți, la 12 noiembrie 1918. După

Marea Unire, a fost membru al Partidului Democrat al Unirii din Bucovina, profesor universitar de drept comercial la Universitatea din Cernăuți, decan al Facultății de Drept (1919–1921 și 1939–1940), rector al Universității din Cernăuți (între anii 1921 și 1922) și senator în Parlamentul României Întregite. La Berlin, în timpul celui de al Doilea Război Mondial, a funcționat la Institutul Cultural Român, în vremea în care acesta era condus de Sextil Pușcariu¹. A fost membru al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina și ultimul ei președinte (1944–1945).

În contextul în care preocupările pentru o mai bună cunoaștere a evenimentelor din timpul Primului Război Mondial sunt potențate de împlinirea a 100 de ani de la declanșarea Marelui Război, considerăm că publicarea *Amintirilor din Războiul Mondial (25 iulie – 10 octombrie)*, consemnate de Maximilian Hacman, poate contribui la evidențierea rolului și locului Bucovinei și al bucovinenilor în cadrul Monarhiei Habsburgice. Evenimentele din jurnal sunt importante pentru climatul social și politic al Monarhiei bicefale, în condițiile în care ofițerul de „glotași” Maximilian Hacman a trebuit să străbată lumea austriacă, de la Cernăuți, prin Viena și până pe malul Mării Adriatice, la Pola, în condițiile în care își produceau efectele declararea mobilizării parțiale și, apoi, a celei totale. Avem prilejul ca, prin parcurgerea acestor *Amintiri din Războiul Mondial (25 iulie – 10 octombrie 1914)*, împreună cu autorul, să surprindem mentalități, structuri ale cotidianului, mecanisme sociale și instituții din Austro-Ungaria, în perioada menționată. Tabloul informațiilor istorice, pe care-l conturează Maximilian Hacman, împreună cu participanții la evenimentele prezentate, este foarte divers și ne poate lămurii în legătură cu multe aspecte ale societății din Austro-Ungaria: momentele inițiale, de entuziasă aderare la politica imperialilor, de declanșare a războiului, multilingvismul și multiculturalismul din imperiu, felul în care funcționau diverse instituții ale statului sub povara unor evenimente excepționale sau modul în care aceste evenimente au influențat destinul individual sau al colectivităților locale, regionale și naționale în primele zile ale războiului, stările de neliniște sau de apatie instaurate deja după aproape două luni de război, actele de insubordonare ale marinarilor din flota Adriaticii etc.

Ca și primul fragment, publicat în numărul 2/2016 al „Analelor Bucovinei”, textul reproduce întocmai manuscrisul (din punct de vedere al conținutului). Modificările operate sunt în concordanță cu normele ortografice și de punctuație actuale. Pe alocuri, pentru clarificare și o mai bună înțelegere a textului, am optat pentru explicarea sensului unor cuvinte prin folosirea unor neologisme. Numerotarea paginilor din manuscris a fost păstrată în textul dactilografiat. Completările autorilor au fost marcate cu croșete []. Cuvintele ilizibile din manuscris au fost marcate cu croșete și puncte de suspensie [...].

¹ Mircea Irimescu, *Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina (1862–2012)*, vol. II, *Voluntariat bucovinean*, Rădăuți, Editura Septentrion, 2013, p. 252.

Amintiri din Războiul Mondial (25 iulie – 10 octombrie 1914)

Marti, 18 august 1914

Ziua împăratului! Deja în[tr-]una din zilele trecute se vestise că armata noastră [di]n sud îi va oferi împăratului, cu această ocazie, Belgradul. Ieri de-amiazi, birtașul meu mi-a zis că, diseară, orașul va rămâne fără lumină, fiind oprit chiar particularilor a aprinde fie și lumini, din cauza aeronauților francezi și englezi, care ar putea arunca bombe asupra orașului. De fapt, însă, o iluminare solemnă a orașului nu s-a făcut, banii, ce ea ar fi costat, strângându-se pentru Crucea Roșie; iată cum se nasc zvonuri alarmante!

Totuși, azi, orașul e îmbrăcat în haină sărbătorească. Foarte multe case au scos steaguri. Alte festivități, ca excursiuni, concerte publice etc. sunt, însă, oprite. [p. 59]

Era s-o uit. Vinerea trecută mergeam, ca de obicei, pe un drum mai aproape de castel. Drumul duce pe lângă o școală, prefăcută acum în cazarmă. Sentinela militară de acolo, văzându-l pe un simplu civilist apropiindu-se, m-a oprit cu un „Halt!”². Era un slavon, ce nu vorbește bine nemțește, și strigătul său era atât de liniștit, încât nu l-am auzit bine. Făcând mai un pas înainte, aud un „Halt!” mai energic și, în același timp, sentinela pune mâna, deja, pe patul puștii. M-am oprit, deci, și, neputându-mă legitima, trebuia să mă întorc. M-am gândit câte nenorociri se pot întâmpla, când sentinelele, nestrigând destul de energic al lor „Halt!”, cei pe care vor să-i oprească nu aud și, mergând înainte, sunt simplamente³ împușcați. Eu, din partea-mi, am prins la minte și mi-am luat imediat de la căpitanul meu o legitimație, căci mai știi ce poți păți?

După masă, am fost pe la cimitirul orășenesc, pentru a vedea gropile celor ce nu s-au mai întors de la călătoria lor cu „Baron Gautsch”. Lucrau, încă, mai mulți lucrători la două tunele lungărețe. „Quanti ci sono?”⁴, îl întreb pe unul din[tre] ei. „Cinquanta alto”⁵. Nu-mi [p. 60] aduc aminte să fi fost cândva atât de impresionat, decât acum, în fața acestor două tumule, în care zăceau lângă olaltă [laolaltă] bătrâni și tineri, ce poate în viață nici nu s-au cunoscut, părinți și copii, dușmani și prieteni.

Sâmbătă, 22 august 1914

Jurnalele aduc știri din ce în ce mai îmbucurătoare. „PolaerTagblatt” de azi istorisește despre o luptă mare între germani și francezi, întâmplată lângă Metz, în

² În traducere: „Stop!”.

³ Cu sensul: „pur și simplu”.

⁴ În traducere: „Câți sunt?”

⁵ În traducere: „Cincizeci, sus”.

care luptă francezii au fost bătuți. [I]eri, iarăș[i], acelaș[i] jurnal vorbea despre ocuparea Bruselei⁶. Dă, Doamne, bine!

Se lățișe⁷ zvonul cum că un vas mare al flotei austro-ungare, „Zrinyi”, ar fi fost scufundat de flota franco-engleză în Mediterană. De fapt, însă, [pare] să fie numai vorba de un torpilor de clasă mai veche, „Zenta”, căruia „PolaerTagblatt” de azi îi aduce doar un necrolog.

Numărul combatanților crește pe zi ce merge. Acum și Japonia i-a trimis un ultim[um].

De tot interesant este faptul că România află acum, din partea Monarhiei, mai ales a Ungariei, o apreciere deosebit de mare. Mai întâi, Tisza îi cere scuze lui Vaida pentru atacul său în Parlamentul ungar, unde l-a suspiciat că stă în legături cu Gerowskij. Apoi Apponyi, într-un articol, relevă însemnătatea Regatului liber pentru [p. 61] războiul european, ajungând la rezultat[ul] că România nu poate altfel decât să se lupte pe partea Austriei. „N[eue] F[reie] Presse” vorbește despre răpirea Basarabiei, punându-[i]-o României în vedere. În fine, cu ocaziunea unei manifestări de loialitate, i se aduc Consulatului român, chiar în Budapesta și chiar înaintea tuturor, ovațiuni furtunoase, la care iau parte 15 000 – 20 000 de inși. O, lume maghiară, cum te-ai schimbat tu! Mă bucur mult, citind că românii din Transilvania dispun de atâta prudență, de a răspunde la toate aceste gudurări cu manifestări de loialitate față de rege și țară.

Pe de altă parte, se pregătește – cum vestesc, cel puțin, jurnalele – o mișcare mare, națională, a polonilor din Galiția. Președintele Clubului Polon, dr. Leo, a chemat o mare adunare la Cracovia, unde a declarat că a vorbit, în afacerea acestei mișcări, și cu forurile centrale din Viena. Rezultatul acestor consfătuiri vieneze Leo nu îl dă publicității; poate că i s-a pus în vedere chiar reînnoirea Regatului Polon? Fapt e că un apel iscălit de cele mai marcante persoane din viața politică a polonilor provoacă, cu cuvinte pline de însuflețire, pe toți polonii, să intre în război pentru salvarea fraților lor de peste hotare.

Exemplului dat îi urmează rutenii din Galiția, care, și ei, [p. 62] provoacă nația ucrain[ea]nă din Galiția de a conlucra la dezrobirea conaționalilor lor din Rusia. Jurnalele urmăresc cu interes vădit aceste mișcări și [în]registrează minuțios toate detaliile. Chiar „Zeit” își aduce acum aminte de cele 30 [de] milioane de ucrain[eni]ni din Rusia, cărora li se compete⁸ deja, de mult, libertatea politică.

Numai de Basarabia nu se prea scrie; se poate ca România să fi uitat cu totul de această țară românească, de a cărei răpire vorbesc acum chiar jurnalele germane? Nu prea îmi vine a crede; din contră, eu cred că România tace și face.

Știrile ce le aduc jurnalele noastre despre șicanarea străinilor, precum și despre starea mizerabilă a armatei în Franța, par să fie bazate pe adevăr. Zilele

⁶ Bruxelles.

⁷ Cu sensul: „se răspândise”.

⁸ Cu sensul: „li se cuvine”.

aceste[a], adică, s-a întors din Paris un camarad [de-]al meu, Hauserlenk, de pe timpul anului meu voluntar, care ocupa, în capitala Franței, un post de inginer la un stabiliment tehnic. El a plecat cu soția sa din Paris în [data de] 8, deci după declararea de război. El istorisește că, declarând Germania Franței războiul, fața întregului Paris s-a schimbat deodată. Etablimentele⁹ consorțiale germane și austro-ungare fură distruse, iar cele franceze se închideau de frica plebei furibunde. De era un german [p. 63] sau austro-ungar cunoscut pe drum, era huiduit, ba chiar bătut. El singur și soția sa a[u] scăpat, având, în mare parte, și noroc – astfel că purtau panglicuțe tricolore franceze pe piept. La gară – Gare de Lyon, [unde] mulțimea fugarilor se îndesa¹⁰, astfel, încât mulți și-au p[î]erdut bagajele lor – au fost, după ce au așteptat șapte ore, transportați în vagoane de marfă. Tot drumul, prin Franța, manifestările ostile se repetau, mâncare și apă numai cu cea [mai] mare silință căpătau. Au plecat peste Alençon, spre Italia, și [de] aici, peste Tunis – Milano – C[...], în Austria. Pe drum, des a avut ocaziune să vadă chiar sergenți ce purtau baionetele lor legate cu șpagat¹¹; mulți soldați purtau peste cămașă mantaua, lipindu-i capătul etc.

Cu totul altfel au fost ei tratați în Italia. Nici vorbă de vreo ostilitate, cu toate că vorbeau întreolaltă, ba chiar și cu conductorul trenului, nemțește. Au aflat loc în tren și mâncare pe la stațiuni. Funcționarii trenului, ba și publicul, i-a[u] prevenit¹² cu cea mai mare amabilitate. Conced că m-am bucurat foarte mult, când mi-a istorisit Hauserlenk aceste[a], căci aici se răspândise zvonul că publicul italian observa o atitudine foarte dușmănoasă față de Monarhia noastră.

Crâncenului război nu-i lipsește nici nota hazlie. Aflu, în „Wiener Extrablatt”, din 16 I[una] c[urentă], următoarele trei scrisori, ce le-a[u] [p.64] adresat niște băieți din școala primară, în Germania, împăratului. Iată-le:

„Lieber Kaiser!

Dass Sie am 1. August den Krieg angefangen haben, hat uns sehr gefreut. Wir Jungen lassen fragen, ob wir mit für's Vaterland helfen dürfen? Wenn wir die Erlaubnis von Ihnen bekommen, sind wir sofort bereit. Das gesparte Geld wird den Armen gegeben. Unseren Eltern helfen wir, wo man kann. Wir versprechen auch unseren Eltern, immer fleißig zu sein.

Herzlichen Gruß,

⁹ Cu sensul: „stabiliment, întreprindere comercială sau industrială” (din fr. „établissement”).

¹⁰ Cu sensul: „se înghesuia”.

¹¹ Șpagat, șpagate n. (reg.) – sfoară cu o împletitură specială (și șpagat). Vezi Ioan Oprea, Carmen-Gabriela Pamfil, Rodica Radu, Victoria Zăstroiu, *Noul dicționar universal al limbii române* (în continuare se va cita: NDULB), București–Chișinău, Editura Litera Internațional, 2006, p. 1461.

¹² Preveni, previn vb (tr.) (rar) – a îndeplini dinainte dorințele cuiva; a anticipa. Vezi NDULB, p. 1108.

L.”¹³

„Kaiserliche Majestät!

Jetzt im Kriege versprechen wir Deiner Majestät, alles zu tun, was Sie wollen. Wir wollen helfen bei der Pflege der Verwundeten. Den durstigen Kriegern, die durchziehen, wollen wir Wasser hintragen, damit sie trinken können. Wenn es darauf ankommt, wollen wir sogar Kugeln hintragen, wenn wir welche finden.

Viele Grüße an Deiner Majestät
W. H.”¹⁴

„Gehörter Herr Kaiser!

In der Zeitung habe ich viel von den frechen Russen [p. 65] und Franzosen gelesen. Die Aussprache, welche Sie in Berlin gehalten haben, habe ich auch nicht übersehen. Ich habe mich so sehr darüber gefreut. Sie glauben gar nicht. Am liebsten möchte ich 17 Jahre alt sein. Ich würde mich dann freiwillig melden. Daheim helfe ich von nun an meiner Mutter oder gehe zu Bekannten und helfe denen. Wenn ich dann Geld bekomme, spare ich für den Krieg.

Es grüsst Sie vielmals mein Herr Lehrer und
K. Sch.”¹⁵

Un al patrulea, în fine, se oferă a unge osiile canoanelor¹⁶.

Și sarcasmul se răspunde¹⁷. Aflu în „Muskete” din 20 [una] c[urentă] următorul schimb de depeșe: „Lieber Willi, geh’, ich bitt’ dich:/ Lass mir doch mein lieber Lüttich¹⁸/ Lieber Albert, wart’ ein bisschen:/ Wir besprechen das in Brüssel”¹⁹.

¹³ În traducere: „Iubite împărate! Ne-am bucurat foarte mult că ați început războiul la 1 august. Noi, cei tineri, dorim să întrebăm dacă și noi avem voie să ne ajutăm patria? Dacă primim învoire de la dumneavoastră, noi suntem imediat pregătiți. Bani economisiți sunt donați săracilor. Îi ajutăm și pe părinții noștri, acolo unde se poate. Noi le promitem și părinților să fie mereu harnici. Cu salutări cordiale, L.”

¹⁴ În traducere: „Majestate imperială! Acum, în război, promitem Majestății Tale să facem tot ceea ce doriți. Vrem să ajutăm la îngrijirea bolnavilor. Soldaților însetați, care mășăluiesc, vrem să le ducem apă, ca să poată bea. Dacă este nevoie, vrem să le ducem și gloanțe, dacă găsim vreo câteva. Multe salutări Majestății Tale, W. H.”

¹⁵ În traducere: „Stimate domnule împărat! Am citit multe în ziar despre rușii și francezii cei obraznici. Nu am trecut cu vederea nici discursul pe care l-ați ținut la Berlin. M-am bucurat foarte mult de acesta. Nici nu vă vine să credeți. Cel mai mult îmi doresc să am 17 ani. Atunci m-aș înrola de bunăvoie. Începând de azi, o ajut pe mama acasă sau merg la cunoscuți și îi ajut. Dacă primesc bani, îi economisesc pentru război. Vă trimite multe salutări domnul meu învățător și K. Sch.”

¹⁶ Cu sensul: „tunuri” (din germ. „Kanone”).

¹⁷ Cu sensul: „ripostează”.

¹⁸ Oraș în Belgia.

¹⁹ În traducere: „Dragă Willi, pleacă, te rog:/ Lasă-mi, totuși [în pace] iubitul meu Lüttich/ Dragă Albert, așteaptă puțin:/ Vorbim despre asta în Bruxelles”. Aluzie la conflictul dintre împăratul

Pe de altă parte, un țăran din Tirol [își] ia rămas bun de la feciorii săi, ce se duc în război, cu următoarele cuvinte: „Jetzt, Manda, ziacht's mit Gott und ziehlt's guat! I bewach' derweil mein Alti – [p. 66]ischt a koa kloan' Arbeit!”²⁰

În fine, nu-l pot trece cu vedere[a] și pe bravul „Feuerwerker”²¹ al companiei noastre, Pohl, care poartă o luptă grea cu limba aleasă. Mai deunăzi i-a scăpat, [î]naintea plutonierului său, următoarea sentință: „Ein jeder soll darauf trachten, dass er in Kriegszeiten lebt!”²²

Astăzi, seara, l-am vizitat pe Nicoluță Lupu, care se află în apropierea orașului, pe „Turm Max”²³. Ce s-a mai bucurat el, când m-a văzut; chiar m-a cuprins și m-a sărutat. Sărmanul! Are un serviciu foarte ușor, dar n-are voie să iasă în jurul său și din teritoriul acestuia, nici măcar în oraș. I-am promis că-l voi vizita adese[a] pe bietul întemnițat.

Miercuri, 26 august 1914

De pe câmpurile de război au ajuns, iarăși, știri foarte bune. În [data de] 20, armata germană a intrat în Brüssel; în aceeași zi a început o luptă grozavă între germani și francezi lângă Metz, care, durând două zile, s-a terminat cu o învingere pe toate liniile a francezilor care, fugind peste [Munții] Vosgi, au lăsat în mâna învingătorilor lor peste 10 000 [de] prizonieri și 150 de canoane. Jurnalele aduc articole entuziaste la adresa armatei germane și, mai ales, a conducătorului ei, a clironomului²⁴ din Bavaria, Rupprecht²⁵. [p. 67]

Pe de altă parte, și clironomul german, intrând deja în Franța, i-a bătut pe francezi la Longwy, pe când în nord, cetatea Namur este cu mult succes asediată. Se așteaptă, în fiecare vară, știrea despre cucerirea ei. Altfel, armata germană, învingătoare pe toate liniile, a intrat deja, în mare parte, în Franța, și „Grazer Tagespost”, din 23 [una] c[urentă], vorbește deja despre drumul spre Paris, prevestind că, în cel mult 14 zile, se va da ultima luptă decisivă contra francezilor. Interesant este că, pe partea francezilor, luptă și armata teritorială engleză, și anume, la Namur, iar pe partea Germaniei, se zice, un corp întreg de armată austro-ungar, și anume, la Metz.

Wilhelm al II-lea al Germaniei (1859–1941) și regele Albert I al Belgiei (1875–1934), cu privire la păstrarea neutralității acesteia din urmă.

²⁰ În transcriere literară: „Jetzt, Manda (Männer), zieht mit Gott und zielt gut! Ich bewache derweil meine Alte –keine einfache Arbeit!” În traducere: „Acum, feciori, mergeți cu Dumnezeu și țintiți bine! Între timp, eu am grijă de bătrână – acesta nu-i lucru de șagă!”

²¹ În traducere: „artificier”.

²² În traducere: „Fiecare trebuie să se străduiască să trăiască în vremuri de război!”

²³ În traducere: „Turnul Max”. Denumire pentru „turn de veghe” sau „turn de observație”.

²⁴ Clironom, -i, clirnoamă, -e m. f. (inv.) – moștenitor. Vezi NDULB, p. 256.

²⁵ Prințul moștenitor Rupert de Bavaria (Kronprinz Rupprecht von Bayern) (1869–1955). <http://www.bayernbund-muenchen.de/index.php?cid=348&pid=401> (accesare din 5 ianuarie 2016).

În nord, armele noastre și ale Germaniei sunt, așijderea, învingătoare, deși nu se dau, încă, lupte decisive, ci, mai mult, lupte de apărare contra invaziunii rușilor, ce, din toate părțile, dau năvală în Germania și Austria. Și în această parte s-au făcut deja mai multe mii de prizonieri – astfel la Gumbin[n]en – între care se află chiar și doi sau trei generali ruși. Lucrul principal, în această parte, este că rușilor le succede să zădărnicească strângerea armatei austro-ungare și germane, menită să intre cu [p. 68] [...] putere în Rusia.

Dar și acțiuni mai serioase se întâmplă deja în nord. În [data de] 23, a fost bătălia de la Krasnik, în Polonia rusească, în care au fost bătute două corpuri de armată rusă; peste 3 000 de ruși au fost prinși. Trei stindarde și mai multe canoane au fost succesul vizibil al acestei lupte. Totodată, a fost respinsă invaziunea încercată a 20 000 de ruși, la Noua Suliță. Doamne, ce fericit am fost, când am citit ultima știre; cât de înspăimântată trebuia să fi fost, în această vreme, drăgulinamea!

Numai în sud, în Serbia, acțiunea noastră nu prea are mult succes. Nu-i vorbă, 36 [de] batalioane sârbești au fost bătute, după o luptă crâncenă, dar ai noștri s-au retras, după această izbândă, iarăș[i], în pozițiunile lor, lângă Sava și Drava.

În raport cu succesele în nord, aceste succese trebuie, însă, numite slabe, cu toate că ai noștri poartă războiul, deja, în țara dușmanului, ocupând acolo mai multe locuri. Jurnalele, în frunte cu „[Neue] Freie Presse”, aduc explicări inspirate de cercurile militare pentru acest fapt. După aceste explicări, lupta principală Austria o poartă în nord, deci contra rușilor trebuiau concentrate cele mai însemnate puteri militare. Pentru Serbia nu putea să fie rezervată o mai mare armată decât [atât] cât trebuia a-i ține pe sârbi în șah; de aceea și [p. 6] lupta în sud nu e mai mult decât o luptă de defensivă.

Situația Austriei contra Serbiei se compară, în jurnale, cu aceea a Germaniei contra Rusiei. Pentru germani, dușmanul mai periculos este Franța, de aceea armata principală germană operează în vest contra francezilor. Contra rușilor, germanii nu pot purta, în prezent, decât o luptă defensivă, ba, mai mult, cercurile militare centrale din Germania au contat de la început, chiar cu [mult] înaintea rușilor, în Prusia de Est. Se pare, deci, că situația Germaniei în est e cam periculoasă și astfel se explică, în mod deosebit, demersurile energice și grabnice ale armatei germane în vest, căci pe această armată victorioasă o așteaptă încă un lucru greu în est.

Un articol foarte interesant aduce „Grazer Tagespost” din 22 I[una] c[urentă]. Un diplomat italian, contele Voltelini, induce cauzele adevărate pentru ținuta neutrală a Italiei. Sunt trei: și anume, una militară, alta economică și, a treia, socială. Italia, abia anul trecut, după grele lupte, a ocupat Tripolitania și încă tot e necesită să întrețină o armată puternică în această provincie, atât contra, cât și [în] afara Tripolitaniei. Acea luptă a fost pentru Italia deosebit de costisitoare, astfel că nici azi, încă, nu sunt reparate acele sacrificii materiale. Sub astfel de referințe, o nouă mobilizare în Italia ar avea drept urmare o răscoală a poporului italian, care, după experiențele ce le-a făcut această țară [p. 70] [în] primăvară, cu ocaziunea grevei

lucrătorilor de la căile ferate, ar lua dimensiuni oribile, mai ales fiindcă ideile socialiste a[u] pătruns doar în sânul poporului de la țară. Astfel fiind [situația], firește că Italia oficioasă²⁶ nu poate manifesta menținerea Triplei decât prin neutralitate, cu toate că se răspund și unele jurnale italiene, care deloc nu sunt mulțumite cu atitudinea francezilor față de supușii italieni.

Tot acelaș[i] jurnal aduce, în numărul din 20 l[una] c[urentă], știrea despre încordarea relațiilor între Rusia și România. Doamne, ce fericit aș fi, când aș citi că dorobanții români au intrat în Basarabia, pentru a lua pământul [pe] care l-au avut!

Nu mai puțin interesantă este o altă știre a [ziarului], „[Neue] Freie Presse” din [data de] 21, că și relațiile dintre Turcia și Rusia devin din ce în ce mai încordate.

O notiță de însemnătate locală, ce o aduce numărul din 26 l[una] c[urentă] al „PolaerTagblatt”, ar fi mare păcat s-o dau uitării. Damele din Pola [îi] provoacă pe domnii din localitate de a nu-ș[i] mai tăia mustățile englezește sau a și le rade cu totul, altfel îi amenință cu boicot! Și-apoi, să zici că damele nu pot fi și ele patriotice, când, indirect, renunță chiar la gurițe – cel puțin în coloanele unui jurnal! [p. 71]

Vineri, 28 august 1914

Mititica mea mi-a făcut o bucurie nespus de mare: cu ocaziunea patronului meu, mi-a trimis două chipuri ale sale: unul cu un surâs dulce, cum îl iubesc atât de mult la ea, și altul cu o față serioasă. Firește că primul e mai mult [în]drăgostit de mine. Ieri am mai primit de la ea o depeșă, în care mă vestește că se află bine. Doamne, cât de mult îi mulțumesc pentru această știre, fiindcă ciocnirea din urmă, între ruși și ai noștri, la Noua Suliță, m-a umplut cu mari griji! Azi iarăș[i] mi-a venit o poștală de la ea, în care, între altele zise, mă întrebă ori de într-adevăr îmi merge atât de bine, cum îi scriu, căci Nicolăuțu Lupu îi descrie soției sale situația ca fiind atât de serioasă, încât sărmana mea mititică a prins iarăș[i] spaimă. Acum, să nu te cuprindă o ciudă, când vezi cum un individ iscodește din fantezia sa – să zicem, pestriță – pericole ce nu există ș[i]-o înspăimântă pe femeia sa? Cu femeia sa n-am treabă – grijească ea de beleaua ce și-a luat pe cap –, dar cum vine, puica mea să sufere? Trebuie să-l botez puțin pe acest erou pantalonat! [p. 72]

În fine, după cinci săptămâni, am îmbrăcat, pentru întâia dată azi, uniformă. Nu pot zice tocmai că mă prezint bine, cu ai mei 37 de ani, într-o haină, ce înainte cu 14 ani mi-a făcut bucurie; dar rabd, ce să mă fac? Împăratul vr[e]a să fiu catană, fie și așa! Totuși, nu mă pot despărți de haina mea civilă, [pe] care o port și o voi purta în viitor – câtă vreme, adică, îmi va [fi] încredințată – Doamne, păzește! – apărarea statului, în afară de serviciul meu militar.

Acest serviciu de azi așijderea s-a schimbat. Mi s-a încredințat, adică, depoul îmbrăcămintelor militare al companiei noastre. În prezent, am să îmbrac nu mai puțin decât 350 de recruți, aproape toți băieți din Viena. Am ceva necaz, dar și foarte mult

²⁶ Cu sensul: „oficială, în mod oficial”.

haz cu ei, căci mulți din[tre] ei oferă, în stângăcia lor, un tablou foarte comic, după ce sunt îmbrăcați. Și-apoi, observările piperate, cu care este unul sau altul primit în gloata celorlalți! Toți, însă, sunt veseli și, deja de la gară, unde și ei au fost primiți cu muzica marinară, au început chiuiturile lor zgomotoase.

O știre foarte neplăcută mi-a comunicat tânărul Popescu, un junimean ce a fost chemat, ca voluntar, la regimentul nostru. Un tânăr universitar român, de origine din [p. 73] Suceava, [pare] să fi dezertat la Burdujeni; dar a fost prins, ulterior, de soldații noștri și împușcat. Conced că nu am niciun regret pentru el –fără se fi nimit el –, ci numai un sentiment de iritare și de rușine; căci rușine a făcut el, dezertând, nu numai familiei sale, ci și întregului neam și un astfel[de om] nu merită compătimire.

Namur și Longwy sunt deja, din 26 l[una] c[urentă], în mâna germanilor învingători. Splendidele succese ale acestora se datoresc colosalelor tunuri de asediere, de 42 [de] cm calibru, ce germanii – cum scriu jurnalele – au știut să le facă în timp de pace, fără ca vreo altă putere să prindă de veste. Efectele acestor bunuri mobile [par] să fie enorme. Niciun zid, nicio întăritură, fie ea cât de solidă, [nu] poate rezista, astfel că, d[e] e[exemplu], fortificările puternice ale Namurului, deja după 10 zile de observare, au fost distruse, pe când observarea Metzului, în 1870, a durat 2 luni, ace[e]a a Parisului, în acelaș[i] război, chiar patru luni. Această comparare zice totul.

Dar și armata noastră se ține foarte brav. Din detaliurile ce se publică acum despre lupta de la Krasnik, aflăm cum că această luptă a durat trei zile, luând la ea parte patru corpuri de armată rusă. „Zeit” din 27 l[una] c[urentă] compară această luptă cu ace[e]a a germanilor contra francezilor la Metz, ba o ridică, chiar, peste aceasta, zicând că germanii s-au luptat pe un teren deja [p. 74] bine cunoscut lor din lupta de la 1870, pe când ai noștri au dat lupta de la Krasnik pe un teritoriu absolut necunoscut lor.

Acelaș[i] jurnal aduce știrea din Serbia, cum că în partea cea nouă a acestei țări se pregătește o răscoală și chiar un pod pentru drumul de f[i]er a fost săltat în aer. Tot așa, în Albania, se strânge o armată contra sârbilor. Astfel, operațiunea armelor noastre contra Serbiei va fi foarte mult ajutată și eu am impresia că are chiar lipsă de acest ajutor.

Joi, 3 septembrie 1914

De când sunt aici, n-am mai fost cuprins de atâta neliniște și iritare, gândindu-mă la F[inuța]²⁷, ca azi. De o săptămână s-a încins – cum scriu jurnalele – o luptă uriașă în jurul Lembergului, pe o extindere de 400 de kilometri, între Vistula și

²⁷ Arcadie Dugan-Opaiț, *Albumul Mare al societăților academice „Arboroasa” și „Junimea” din Cernăuți*, mss., vol. II, nr. 414. Finuța era soția lui Maximilian Hacman, Josefina Seleschi, fiica doctorului Seleschi.

Nistru. Generalului Dankl²⁸ i-a succes să bată aripa stângă a rușilor, lângă Krasnik, de două ori, iar „Polaer Tagblatt” de azi aduce știrea că generalul Auffenberg²⁹ a spart deja și centrul rușilor. Acestea sunt succese foarte frumoase. „[Neue] [Freie] Presse” din 1 I[una] c[urentă], precum și celelalte jurnale, contează cu oareș[i]care siguranță la deplina izbândă a armatei noastre. Ba, ce e și mai mult, ieri s-a fost răspândit [p. 75] faima prin oraș, cum că, în această luptă, au fost prinși 90 000, alții ziceau chiar 120 000 de ruși. Această faimă s-a dat atât de sigur, încât întreg orașul a pus o mulțime de steaguri și drumurile erau pline de oameni voioși, ce, plini de bucurie, [și] ziceau unul altuia: „Vittoria!”³⁰

Cât de fericit eram și eu, căruia un camarad i-a adus această știre cerească în pod, unde făceam tocmai rânduială cu montura. Știrea aceasta a fost discutată și noi, cu toții, eram purtați de un singur gând: acum nu mai poate dura mult. Eu, îndeosebi, eram plin de fericire; mă tot gândeam la scumpa mea și la curânda noastră revedere. Am și grăbit acasă și i-am scris o scrisoare plină de sentimente[le] de care am fost cuprins.

Și azi dimineață! Ce decepție! Iau blestemata de fițuică „Polaer Tagblatt” la mână, care dezmente acest zvon fermecător, aducând numai știrea despre succesul lui Auffenberg.

Merg după masă în cafenea. „[Neue] [Freie] Presse” din 1 I[una] c[urentă], nu-i vorbă, în articolul său de fond – cum am zis – este aproape sigură de un splendid succes al armatei noastre în nord. Dau, însă, și de unele notițe, din care reiese cum că, în estul Galiției, rușii [p. 76], intrând și pe la Cernăuți, în monarhia noastră, încă tot sunt stăpâni pe situație. Nu-i vorbă, încă în [data de] 26 a fost respinsă această invaziune pe la Boian, dar ce groază, ce spaimă trebuie să bântuie, poate, încă, și azi, în Cernăuți. Acum înțeleg de ce iubita mea, în[tr-]una din poștalele din urmă, zice că petrece zile îngrozitoare, dar e totuși mulțumită că eu nu sunt acum în Bucovina. Sărmana mititica mea! Ce trebuia și ce tot trebuie să sufere ea! Și eu – bărbatul mii de kilometri depărtat de înspăimântatul meu îngerăș – în deplină siguranță, petrecând zilele cu o ocupație cât se poate de proastă. Se poate o ironie mai amară? Ce-mi rămâne, în această cumplită situație, decât să ridic rugile mele, fierbinte, către Ocrotitorul Atotputernic, ca să-mi scutească ființa cea mai scumpă, de a cărei viață este legată și viața mea. Doamne, îndură-te de scumpa și preaiubita mea ființă!

²⁸ Viktor Julius Ignaz Ferdinand Graf Dankl von Krásnik (1854–1941), general austriac, comandant al armatei austro-ungare. Vezi Oswald von Gschließer, *Dankl von Krasnik, Viktor Graf*, în *Neue Deutsche Biographie*, herausgegeben von der Historischen Kommission bei der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, Bd. 3, Berlin, Verlag Duncker & Humblot, 1957, p. 508 (în continuare se va cita NDB); *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1850*, Bd. 1, Wien, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1954, p. 169 (în continuare se va cita ÖBL).

²⁹ Moritz Friedrich Joseph Eugen Freiherr von Auffenberg Komarów (1852–1928), general de infanterie austriac, ministru de Război. Vezi Gustav Adolf Metnitz, *Auffenberg von Komarów, Moritz Freiherr von*, în NDB, p. 441; ÖBL, vol. 1, p. 37.

³⁰ În traducere: „Victorie!”

Iritarea mea crește, primind poștale cu puține cuvinte de la F[inuța]. Fiecare din[tre] ele pare să fie un strigăt de disperare a[l] odorașului meu și eu nu-i pot ajuta. Doamne, scurtează această stare, căci, de va dura ea mai mult, mă tem că [îmi] pierd mințile. Și niciun suflet de om cu [p. 77] credință, căruia i-aș putea destăinui amarul inimii mele. Numai eu și gândurile cele mai negre, ce-mi istovesc mintea!

Și totuși – [în]cercând a judeca situația cu sânge mai rece – nu cred și nu pot crede ca să i se întâmple îngerașului meu ceva serios. De bună s[e]amă, mititica mea mi-ar zice că sunt optimist. Ea greșește, însă, căci ceea ce mă face să mă liniștesc nu este optimism[ul], ci ferma încredere în Dumnezeu, sau fie și numai într-o soartă bună. E exclus ca această ființă blândă să pățească vreun rău, ci, mai vărtos, cred – cu ajutorul proniei dumnezeiești – că va scăpa cu spaima.

Făcând abstracție de aceste deliberări ale sentimentului, chiar și rațiunea calmă duce la acelaș[i] rezultat. Aripa dreaptă și centrul armatei rusești sunt nimicite și armata noastră învingătoare grăbește spre nord, cu intenția vădită de a înconjura aripa stângă a rușilor, tocmai aceea care umple acum estul Galiției și Bucovina cu groază. Cât mai poate dura, ca această manevră a lui Dankl și Auffenberg să succedă pe deplin? Și atunci, desigur, va avea „[Neue] [Freie] Presse” dreptate, când zice că, în scurtă vreme, estul Galiției va fi curățit de dușmani. Altfel, situația armatei noastre în Galiția este cât se poate de favorabilă.

Și, totuși, cred că această situație nu se poate asemăna cu [p. 78] splendidoarele succese ale Germaniei în vest și în est.

În vest, armata engleză a fost bătută de două ori, mai întâi la St. Quentin și, apoi, la Maubeuge. Impresia acestor două izbânzii [pare] să fie, în Londra, zdrobitoare. Sir Grey se poartă cu gândul de a aduce armata colonială chiar din Canada – dovada cea mai bună că și acest rațional diplomat începe a se încurca; căci, până ar putea sosi această trupă pe câmpul de război, mă tem că germanii ar fi, deja, în Paris. Astăzi chiar, a ajuns știrea că acești victorioși luptători au învins peste zece corpuri de armată franceză, între Verdun și Reims, pe când aeroplane germane, plutind deja deasupra Parisului, aruncă bombe în oraș[ul] care se pregătește, deja, pentru abdicare.

În est, germanii, așijderea, au raportat o izbândă mare asupra rușilor, în lupta [de] lângă Gilgenburg-Ortelsburg, nimicind cinci corpuri de armată dușmană. Aranjările acestea sunt uimitoare și bucuria mea e cu atât mai mare, apropiindu-se, cu fiecare succes al armatelor germano-austro-ungare, întregul război spre sfârșit, astfel încât, cu ajutorul lui Dumnezeu, o voi putea iarăși strânge la inima mea pe scumpa mea mititică! [p. 79]

Luni, 7 septembrie 1914

În jurul Lembergului, lupta, la care privirile întregii lumi sunt îndreptate, încă tot nu s-a terminat. Azi e a treisprezecea zi de când s-a încins în Galiția această grozavă luptă, și, deși jurnalele, deja de mai multe zile, scriu cum că pe acest câmp

de război, în scurtă vreme, se va da lupta decisivă, ea încă tot continuă. Se pare că situația în Galiția e foarte serioasă, cu toate afirmările liniștitoare ale gazetelor. Cred chiar a pute[a] constata că firava încredere, ce încă înainte cu puține zile puteam înțelege a afla în articolele pline de laudă la adresa armatei noastre, începe a face loc unor temeri, deocamdată înăbușite. Chiar „W[iener] Presse”, în[tr-]unul din ultimele sale articole, admite posibilitatea ocupării Lembergului de către ruși, deși numește această ocupare numai trecătoare, ce n-ar pute[a] influența deloc succesul final al războiului. Ea uită, însă, că, [numai] cu puține zile înainte, vorbea cu mândrie de o luptă lângă Lemberg, precum și că nu ar dori să cadă capitala Galiției în mâna rușilor. „Polaer Tagblatt” de azi aduce știrea despre asedierea Lembergului, iar unele voci șopteau, deja de-amiazăzi, că Lembergul este chiar în mâna rușilor. Ar fi o groaznică nenorocire pentru noi toți; incalculabile ar fi urmările acestei nenorociri. Doamne, [p. 80] îndură-te de scumpa mea mititică!

Încă un simptom foarte îngrijorător. Corespondentul „N[eue] F[reie] Presse”, Roda Roda, descriind, într-un articol din 3 sept[embrie], colosalele efecte ale artileriei rusești, termină acest articol cu cuvintele: „Man wird die Legende von der schlechten russischen Artillerie endgültig vergessen müssen”³¹. Această constatare zice mult – să ferească Dumnezeu ca ea să zică totul! Pe de altă parte, jurnalele vorbesc, de repetate ori, despre spionajele făcute în estul Galiției de muscalofili. Chiar cu prapuri le dau acești trădători ai propriilor lor frați, înrolați în armata austriacă, semne rușilor. „Piccolodella sera”, din 4 sept[embrie], reproduce un articol din „Grazer Post”, ce tratează despre uneltirile trădătoare ale unui cav[aler] de Winanki și a[le] mai multor țărani din Rarance, în luptele de la Noua Suliță, în 23–25 august. Și copilăia mea îmi scrie cum că, în acele lupte, „Landsturm”-ul³² nostru a isprăvit adevărate minuni de vitejie și că numai lui este a se mulțumi că Bucovina a scăpat de potaia rusească. Mai adaug, cu această ocaziune, că, [după] cum îmi scrie Finuța, rușii cei vulnerați³³, aduși în spitalele din Cernăuți, la început nu vor să mănânce nimic, temându-se de venin. Abia după [p. 81] ce mănâncă altcineva din bucatele menite pentru ei, cutează și ei să mănânce.

De altfel, situația în Galiția și în Rusia [pare] să fie, însă, foarte bună. Generalul [pare] să fi ajuns, cu armata sa, înaintea Lublinului, asediindu-l. El și învingătorul de la Zamose și Tyszowce, generalul Auffenberg, operează în Rusia, cu scop[ul] de a înconjura armata rusească intrată în Galiția. De-ar ajunge ei numai, cum zice și „N[eue] F[reie] Presse”, la vreme!

În Franța, însă, germanii continuă înaintarea lor spre Paris. O mulțime de fortificații franceze sunt deja în mâna lor; astfel, în timpul din urmă, Maubeuge, Givet și, cum scrie „Polaer Tagblatt” de azi, chiar și Reims. Cavaleria germană a ajuns deja în apropierea Parisului, oraș asupra căruia, de mai multe zile, deja rotează³⁴

³¹ În traducere: „Legenda despre teribila artilerie rusească va trebui uitată, în cele din urmă”.

³² În traducere: „Miliție, rezervă a armatei teritoriale”.

³³ Cu sensul: „răniți”.

³⁴ Cu sensul: „se rotește”.

aeroplanelor germane, aruncând bombe. În Franța, această înaintare uriașă a inamicului a produs cea mai mare consternație. După ce deja, înainte cu mai multe zile, a demisionat comandantul suprem al armatei franceze, Joffre³⁵, guvernul francez, în frunte cu președintele republicii, Poincaré³⁶, s-a retras la Bordeaux. Comandantul Parisului, generalul Gallieni³⁷, se pregătește pentru inevitabila asediere. Populația este evacuată în rușii și triplul [p. 82] cerc de fortificații al Parisului se întărește cât de grabnic; numai ce folos, că aceste fortificații, după constatările jurnalelor italiene, [par] să fie învechite și puțin rezistibile contra tunurilor germane de 42 de cm și celor austriece, de 30 de cm, care, din urmă, cum scriu gazetele din Germania, au contribuit până acum – mai ales la luarea Givetului – foarte mult la succesele militare în Franța.

Aceste nume sunt apreciate chiar și din partea presei engleze, care și ea, însă, pare a-și pierde cumpătul, căci află că ea face propunerea ca să fie boiți³⁸ verde caii cavaleriei engleze, pentru a nu fi așa ușor cunoscuți de inamic. „Se non e vero, e ben'trovato”³⁹! Pe de altă parte, înfrângerea armatei engleze la St. Quentin este amar luată în zeflemea, în presa germană. „Tägliche Rundschau”, în[tr-]junul din ultimele numere, zice: „Als Massenrekord im Schnellauf steht die englische Flucht bei St. Quentin einzig da”⁴⁰.

Și capii încoronați ai țărilor beligerante iau parte la luptă. Regele Albert din Belgia a fost chiar rănit la mână, pe când împăratul Wilhelm se află deja, de mai multe zile, pe câmpul de război din Franța. [p. 83]

Furia războiului pare că era să cuprindă și alte țări. În Turcia este decretată mobilizarea, îndreptată, mai ales, contra Franței și a Angliei. Flota engleză se apropie de Siria, unde musulmanii se strâng pentru a începe sfântul război. În Egipt se prepară⁴¹ evenimente mari. Egiptenii, dornici de libertate, așteaptă succesul turcilor contra asupritorilor englezi, care încep a concentra trupe și în Egipt.

În Bulgaria, organele publicistice publică articole foarte aspre la adresa Rusiei și resping cererea acesteia de a [se] manifesta solidaritatea slavă, prin a intra în război contra Austriei.

³⁵ Joseph Jacques Césaire Joffre (1852–1931), cunoscut mareșal francez din timpul Primului Război Mondial. https://ro.wikipedia.org/wiki/Joseph_Joffre (accesare din 7 ianuarie 2017).

³⁶ Raymond Poincaré (1860–1934), avocat și om politic francez, prim-ministru al Franței și președinte al acesteia între 1913 și 1920. https://ro.wikipedia.org/wiki/Raymond_Poincare (accesare din 7 ianuarie 2017).

³⁷ Joseph Simon Gallieni (1849–1916), comandant militar și administrator în coloniile franceze. A fost numit mareșal al Franței, postum, în 1921. https://ro.wikipedia.org/wiki/Joseph_Gallieni (accesare din 7 ianuarie 2017).

³⁸ Cu sensul: „vopsiți”.

³⁹ În traducere: „Chiar dacă nu e adevărat, e o bună găselniță”.

⁴⁰ În traducere: „Recordul unic absolut, în cursa de viteză, este reprezentat de retragerea englezilor la St. Quentin”.

⁴¹ Cu sensul: „se pregătesc”.

Și în România pare că se pregătește ceva. Jurnalele germane, din când în când, aduc, dacă nu alta, atunci, cel puțin, articole menite a ațâța această țară contra Rusiei. Astfel, deja, [...] cu mai multe zile, am citit un articol, în care se zice că cercurile conducătoare din România sunt foarte iritate din cauza aspiriilor românilor din Basarabia. „N[eue] F[reie] Presse”, în [tr-]un articol din timpul din urmă, așteaptă cu siguranță că România va ocupa Basarabia, îndată ce armatei austro-ungare îi va succeda să-i bată pe ruși în Galiția. Conte Tisza, la rândul său, îi scrie ambasadorului Austro-Ungariei în București, contelui Czerny, o scrisoare plină de elogi la adresa transilvănenilor și a deputatului Vaida, iar ministrul de Instrucție din Ungaria, Jankovich, împlinește, în fine, un postulat vechi al românilor din Transilvania, admitând limba română în școlile din Transilvania. Oare nu sunt aceste toate gudurări pe la guvernul român semne deosebite pentru cererea de ajutor în nevoie?

Azi am avut o zi foarte grea. Pe de o parte, aveam să dau rezerviștilor, care vor jura mâine, marți, o montură nouă – în total, la vreo 200 de oameni. Acum, acest lucru n-ar fi fost atât de greu, dar nu mi-a[u] rămas decât dealuri de vechituri, din care sărmanii rezerviști trebuiau să-și aleagă ce-i mai bun. Și, Doamne, ce atmosferă domnea în jurul meu! Pe de altă parte, trebuia să le dau recruților, împărțiți pe la diferite companii ale regimentului nostru, câte un strajac⁴² și o cană nouă – în total, la 336 oameni. Am lucrat de la 7 dim[ineața] până la 12½ și de la 1 până la 5, venind, apoi, mai mort acasă. Și – pupăză peste colac – trebuia să vie un „Gähnvieh”⁴³ ceh, Șant[...], care mi se amesteca jignitor în treburile mele, până ce, îndrumându-l categoric la ordin, mi-a dat pace. [p. 85]

Luni, 14 septembrie 1914

O săptămână întregă am neglijat carnetul meu; o săptămână întregă am fost lipsit de liniștea necesară a sufletului meu, pentru a prourma⁴⁴ această ocupație atât de plăcută și nici azi, încă, nu pot zice că aș fi recâștigat această liniște.

Un fapt dureros mă agită de lungă vreme: estul Galiției și, cum se pare, și iubita mea Bucovina, sunt în mâna rușilor. Deja în 3 l[una] c[urentă], Lembergul a fost evacuat și lăsat pradă inamicului. Nu-i vorbă, jurnalele nu vorbesc decât de estul Galiției, de biata Bucovina nu mai amintesc nici cu un cuvânt. La ce? Acest petic de pământ nu e decât o părticică a aceluși est, bântuit de un inamic barbar. Inima parcă mi se oprește, când mă gândesc la scumpa mea; ce o fi făcând ea acum? Vai, și eu – mii de kilometri departe de ea! Îmi venea să apuc lumea în cap și, în întunericul nopții, s-o apuc la ea tot într-o fugă.

⁴² Străjac, străjace s. n. (reg.) – saltea (de paie). Din germ. „Strohsack”. <http://www.webdex.ro/online/dictionar/65555/strajac> (accesare din 7 ianuarie 2017).

⁴³ În traducere (peior.): „căscat”, „aiurit”.

⁴⁴ Prourma, prourmez, vb. tr. (reg.) – a continua (ceva sau pe cineva) într-o direcție. <http://www.webdex.ro/online/dictionar/prourma> (accesare din 7 ianuarie 2017).

Astfel, petrec două zile în cea mai îngrozitoare zbuciumare a sufletului meu. Miercuri, în 9 I[una] c[urentă], am serviciul unui ofițer de inspecție al castelului. [Mă] grăbesc pe la orele 10 dim[ineața] acasă, pentru a fi, la 11, la comanda regimentului, unde adjutantul are să-mi comunice lozinca [p. 86] pentru acea zi.

Acasă, aflu pe masă o depeșă. Mă reped asupra ei, o deschid. Este de la iubita sufletului meu și sună: „Wir befinden uns wohl in Botoșani, telegrafiere sofort, wiesdirgeht. Finutza Hacman. Botoșani. Post restante”⁴⁵. În primul moment, simțeam o mulțumire, o liniștire, căci o știam pe scumpa mea scutită de pericol. Intrând, însă, la orele 12, în serviciu, mă cuprindea iarăș[i] o grijă mare. Ce trebuia să fi petrecut iubita mea martiră, până a ajunge în Botoșani? Cum o duce ea acum? Ruptă din mediul în care a trăit, ca o floriceică într-un strat, avea-va ea, oare, putere să suporte tot greul ce o crudă soartă i-l pune pe umerele atât de debile? Fiori reci mă treceau, când mă gândeam la adorata mea F[inuța]. Rugi fierbinți trimeteau buzele mele către Atotputernicul, și, încetu[I] cu încetu[I], valurile furibunde ale interiorului meu se netezeau, căci, tot mai mult, prindea ferma încredere în Providența dumnezeiască rădăcină în mine, care nu va suferi ca cel mai blând îngerăș, coborât din ceruri pentru a fericii zilele [p. 87] vieții mele, să îndure lovituri, ce el, cu puterile sale, nu este în stare să le suporte.

Fiind în serviciu, l-am rugat pe Mitrofanovici să exped[i]eze depeșa mea la Botoșani. [În] afară de aceea, i-am mai scris și o poștală, și, sâmbătă, în [data de] 12, i-am mai depeșat o dată, rugând-o să-mi răspundă așijderea, telegrafic, cum se află. După socoteala mea, abia poimăine, în [data de] 16, mă pot aștepta la un răspuns. O, de l-aș avea deja!

În jurul Lembergului, situația Austro-Ungariei pare să fie foarte serioasă, dacă nu chiar critică. De trei săptămâni stă armata noastră în foc și deja momentul că s-a putut menține atâta vreme contra unui dușman atât de puternic este întrucâtva liniștitor. Dar, la dreptul vorbit, am devenit ceva nerăbdători; așteptăm să auzim și din Galiția aceleași știri uimitoare, ce ne vin din Franța. Și jurnalele își dau bine seama de nervozitatea noastră. În 9 I[una] c[urentă], Roda Roda trimite jurnalului său următoarea depeșă calmantă – „Ich wiederhole eindringlich, dass den kommenden Ereignissen mit vollem Recht zuversichtlich entgegensehen darf”⁴⁶ –, iar ministrul honved, Hazai, răspunde în Budapesta deputaților nerăbdători: „Vă pot numai atât zice, [p. 88] că stăm pe toate liniile bine”.

În [data de] 12, jurnalele publică o știre alarmantă. În jurul Lembergului se dă o nouă luptă, în care armata noastră se află în ofensivă. „Unser Angriff gewinnt allmählich Raum. Die Stimmung ist zuversichtlich”⁴⁷, vestește depeșa. La această

⁴⁵ În traducere: „Noi ne aflăm la Botoșani, [suntem] bine, telegrafiază imediat ce mai faci. Finutza Hacman. Botoșani. Post restant”.

⁴⁶ În traducere: „Repet, cu insistență, că evenimentele viitoare pot fi privite, pe bună dreptate, cu precauție”.

⁴⁷ În traducere: „Ofensiva noastră câștigă, treptat, teren. Starea de spirit este prudentă”.

luptă iau parte clironomul Karl Franz Josef, împreună cu șeful Statului Major, Konrad v[on] Hötendorf. Din acest moment, „N[eue] F[reie] Presse” conchide că situația noastră este cât se poate de favorabilă. Dar o izbândă, cum o dorim cu toții, încă tot nu vine. Căci „Polaer Tagblatt” de azi publică o depeșă oficială din cuartirul general de război, în care se zice că, în această luptă, și anume, pe drum spre Grovek, i-a succes armatei noastre să-i bată pe ruși, făcând chiar la 10 000 de prizonieri, dar [la] întregul succes din acest fapt nu s-a putut ajunge, fiindcă armata lui Dankl este periclitată, astfel că armata noastră a trebuit să fie concentrată la un loc, pentru a putea, mai târziu, dura⁴⁸ în luptă. O izbândă împreună cu o retragere – ciudat, și mă tem că [e] chiar [un] problematic succes!

[În] ce privește armatele lui Dankl și K[...], jurnalele din 6 I[una] c[urentă] au adus știrea că ele au intrat într-o luptă nouă, în care, cum se vede, erau în pericol de a [p. 89] fi bătute. De Auffenberg și arhiducele Josef Ferdinand nu se aude nici măcar atâta.

Un moment foarte remarcabil nu-l pot trece cu vederea. Încă primăvara trecută, jurnalele noastre se întreceau în a descrie corupțiunea de care ar fi cuprins întreg militarismul rusesc. Se vorbea de obuze umplute cu nisip, de ciubote cu tălpi de hârtie, de depouri de haine militare, ce nu există decât numai pe hârtie. Și acum, aceleași jurnale constată că soldatul rus este, aproape cu totul, deosebit de bine îmbrăcat și înarmat, mai ales în ce privește încălțăminte. Tot așa, în locul demoralizării soldaților ruși, de care se scria atât de mult, citesc acum de[spre] o armată puternică, foarte bine școlită militarmente și tenace. Ziaristica lucr[eaz]ă – cum se vede – câteodată cu mijloace dubioase, condusă de tendințe nu numai laudabile.

Cu cel mai mare succes luptă germanii contra rușilor intrați în Prusia de Est. [p. 90] Jurnalele constată că, în această parte de război, au fost deja nimicite șapte corpuri de armată rusească. Generalul Hindenburg⁴⁹ este sărbătorit ca eliberatorul Prusiei de Est chiar și de împăratul său. Incontestabil, aceste scene vor sprijini foarte mult acțiunea armatei austro-ungare în Galiția și, astfel, cu ajutorul [chiar] și indirect al germanilor, va învinge, în fine, și armata noastră.

Succesele splendide ale armatei germane în Franța [se] țin lanț. După ce fortăreața Lille a deschis porțile sale conchistadorilor, i-a urmat, în 7 I[una] c[urentă], cea mai însemnată fortăreață franceză în nord, Maubeuge, înaintea porților căreia a fost nimicită, mai înainte, armata engleză. 40 000 de prizonieri și 400 [de] tunuri au căzut în mâna învingătorilor. În 11 I[una] c[urentă], constată jurnalele că, din[tre] fortărețele franceze și belgice, sunt deja cucerite: Liège, Namur, Montmédy, La Fère, Givet, Lille, Amiens, Manouilliere, Longwy, Reims și Maubeuge. Mai rămân Nancy, Verdun, Toul, Epinal și Belfort. Din[tre] acestea, Verdun e deja cu mult succes

⁴⁸ Cu sensul: „a rezista”.

⁴⁹ Paul Ludwig Hans Anton von Beneckendorff und von Hindenburg (1847–1934), general de armată și politician german. https://ro.wikipedia.org/wiki/Paul_von_Hindenburg (accesare din 9 ianuarie 2017).

atacat. Ba, mai mult, armata de nord a germanilor a ajuns deja înaintea Parisului și, în estul capitalei franceze, a început o [p. 91] luptă uriașă, despre care amintesc jurnalele deja în 10 I[una]c[urentă] și care, până azi, încă nu s-a terminat. Armata franceză se luptă aici cu toată vitejia și avansul germanilor pare că a dat peste un obstacol greu, care, cu toate asigurările jurnalelor, nu va fi atât de ușor de nimerit. Numai într-o parte a câmpului de război germano-francez nu le merge germanilor atât de splendid ca de regulă, și anume în Lotharingia: „In Lothringen und in den Vogeren ist die Lage unverändert”⁵⁰, zic jurnalele.

Înaintarea armatei germane a trebuit să facă cea mai penibilă impresie, mai ales în Paris. Un milion și jumătate de locuitori a părăsit capitala, care se pregătește mereu pentru zilele negre ale asedierii. Cei rămași duc o spaimă nebună de avioanele germane, ce apar din când în când asupra orașului, aruncând bombe în el. Părăsind Parisul, Poincaré a fost obiectul unor manifestări turbulente de stradă și, cum scriu jurnalele, încep deja, mai ales femeile, a cere încheierea păcii, auzind că toată Franța este plină de răniți. Guvernele Angliei, Rusiei și Franței răspund la această cerere cu o nouă alianță, în care se obligă a încheia numai o pace solidară – un pas ce este viu comentat. Cu toate acestea, încă scrie „Grazer Tagespost” că Franța ar [p. 92] încheia cu Germania, eventual, și o pace separată.

Încă un fapt se constată acum cu toată siguranța: anume, că puterile Triplei Antante au fost deja de mult foarte bine pregătite pentru acest război, cu toate asigurările de iubire, de pace lansate de ele înaintea războiului. În Maubeuge, germanii au aflat un arsenal întreg de arme engleze, iar „Grazer Volksblatt”, din 13 I[una] c[urentă], scrie: „Russland hatte seine Kräfte zum grössten Teile bereits versammelt, als der Krieg begann”⁵¹. Astfel fiind, se explică și faptul că rușii deja, în scurtă vreme, au putut intra cu o armată puternică în Galiția.

Altă constatare senzațională fac jurnalele. Atât armata franceză, cât și cea engleză sunt în mare parte înarmate cu bombe dum-dum, folosirea cărora, după Convențiunea de Pace de la Haga, fiind oprită; dar cine își bate capul cu convențiunile umane într-un război, în care sunt dezlănțuite cele mai josnice motive, izvorâte dintr-o ură bestial de rară!

Știrea adusă înainte despre demisionarea [p. 93] generalului francez Joffre nu se adevărește, din contra, Joffre îi mulțumește lordului Kitchener pentru sucursul⁵² ce l-a dat Anglia Franței.

Mai mare succes are armata noastră înaintea sârbilor. În 7 I[una] c[urentă], vestita diviziune din Valea Timocului, trecând noaptea peste Save și intrând în Mitrovița, a fost bătută cu desăvârșire; 1 000 [de] sârbi au fost prinși. Tot așa a fost respinsă și o a doua încercare a sârbilor de a intra în Ungaria, astfel [încât]

⁵⁰ În traducere: „În Lotaringia și în Munții Vosgi, situația este neschimbată”.

⁵¹ În traducere: „Rusia își adunase deja cea mai mare parte a forțelor sale, atunci când a început războiul”.

⁵² Cu sensul: „sprijin”, „ajutor”.

comunicatul oficios anunță că atât Serbia, cât și Banatul, sunt curățite de dușmani. Ofițerii sârbi prinși [par] să fi declarat că intrarea sârbilor în Mitrovița s-a făcut la comanda Rusiei, care spera că, astfel, Austria va fi nevoită să sustragă armatei sale, în Galiția, o parte, pentru a o întrebuința în sud.

Ieri, duminică, în 13 I[una] c[urentă], l-am vizitat pe Octavian, în Barbariga. Trecând pe lângă Brioni, o durere sufletească supremă m-a cuprins. Mi-am reamintit, anume, acele vremuri pline de cea mai fermecătoare fericire, ce le-am petrecut înainte cu șase ani, împreună cu scumpa vieții mele, pe această insulă. Fiecare loc, ce l-am putut vedea de pe bordul piroscafului, trezea în mine amintiri dureroase. Ce frumos era atunci și cât de pustiu părea acum totul! Baia de la Saluga era cu desăvârșire deșertă, deși erau 12 ore de amiază, de [p. 94] altfel timpul cel mai potrivit pentru scaldă. Un mare hotel, un palat nou, stă deșert⁵³; așijderea și hotelul nostru, precum și restaurațiunea⁵⁴. Numai soldații, ce se plimbau de-a lenea, mai înviorau tabloul trist.

În Barbariga, Octavian mă primește bucuros. După masă, facem o plimbare pe malul mării, care era foarte agitată; am simțit această iritare a mării, deja, pe piroscaf. Ne așezăm pe o stâncă și admirăm spargerea valurilor spumoase de coastele țărmului; era un tablou fermecător. Pe drum, Octavian îmi arată tufișurile arse și-mi istorisește că, înainte cu vreo trei săptămâni, au avut ei în Barbariga un foc nebun. Întreg „boscu[I]”⁵⁵ în jurul fortăreței Cavarola a fost o singură pară de foc și era pericol ca și fortăreața să fie prada dementului. Cel mai interesant lucru, însă, este că acest foc nu s-a aprins la comanda comandantului din Barbariga, cum credeam, știind că astfel de comenzi se efectuează acum în jurul fortărețelor, pentru a curăța câmpul înaintea tunurilor, ci că el a fost pus cu intenție de o mână străină, cu scopul vădit de a asalta⁵⁶, eventual astfel, și fortărețele din Barbariga în aer. Ancheta a rămas fără succes. Cum [p. 95] se vede, Austria are a se lupta nu numai contra dușmanului din afară, ci contra unui dușman și mai periculos, dinăuntru; zic mai periculos, fiindcă lucrează în ascuns, stând, de altfel, sub scutul cetățeniei Monarhiei!

Aflu și alte lucruri, ce nu se comunică prin jurnale, ci numai prin șoapte tainice, dar nu mai puțin elocvente. Un sublocotenent – cred că-l cheamă Dombrowski –, cu care fac cunoștință, îmi istorisește foarte discret că, în noaptea trecută, toate fortărețele din Barbariga au fost alarmate, fiindcă, la o distanță oarecare pe mare, s-a văzut, deodată, lumina mai multor reflectoare. Comanda portului de război din Pola, fiind întrebată prin telefon, a răspuns că, fiind flota noastră în post, nu poate fi decât flota italiană, de 26 de vase, care, fiind amică, face exercițiile de mare obișnuite. De fapt, reflectoarele dispărură pe la miezul nopții, lăsând, totuși, bănuiele mari în urma lor, în cercurile ofițerilor, cărora nu le prea venea a crede că această flotă să fi fost, într-adevăr, cea italiană și nu cea franceză, care manevrează

⁵³ Cu sensul: „gol”.

⁵⁴ Cu sensul: „restaurantul”.

⁵⁵ Cu sensul: „tufiș” (din it. „bosco”).

⁵⁶ Cu sensul: „a arunca”.

deja în Adriatică și că, chiar fiind vorba de cea italiană, să nu fi fost de alt lucru vorba, decât de un simplu exercițiu de noapte – neobișnuit în părțile aceste[a]. În orice caz, aparența⁵⁷ acelor reflectoare a rămas, pentru plebea militară, [p.96] un mister!

Tot atât de puțin se scrie, prin gazetele polesane, de[spre] acei soldați, care venind s[e]ara, după orele nouă, acasă, și, neștiind sau uitând lozinca, sunt simplamente împușcați de sentinelele fortărețelor. Deja Verenca, fiind săptămâna trecută în oraș, mi-a istorisit de un atare caz, care s-a întâmplat la T[...], iar Octavian a mai adăugat două cazuri la fel, din Barbariga, unde, afară de aceasta, a mai fost împușcat, – netam-nesam – un căprar, ceva, b[e]at, care, fiind provocat să părăsească, la orele nouă seara, o crâșmă în care se desfăta, s-a opus. În ultimul caz, nenorocita victimă a stricteții militare în timp de război a fost chiar prieten bun cu ucigașul său.

De la Verenca am mai aflat că, înainte cu vreo săptămână, s-a scufundat, înaintea fortăreței Pomer, un torpilor austriac, explodând căldarea. Cu toate că nenorociții de pe acest torpilor, fiind în gura morții, au cerut, prin semne de lumină, ajutor – catastrofa s-a întâmplat noaptea – s-au înecat: câți, nu se știe, căci nicăieri nu am mai aflat ceva despre acest incident fatal.

Întorcându-mă, la orele șase seara, în oraș, dau pe [...] de [p. 97] mai mulți voluntari, ducând cu sine toate hainele militare. Între ei se află și un universitar român din Bucovina, Sârbu, care îmi istorisește că foarte mulți voluntari – cum am aflat ulterior, din 300, 180 – au fost mutați la diferite regimente de infanterie, fiind prea mulți la regimentul nostru. El, Sârbu, și mulți alți români au fost mutați la Karlovac. Tot Sârbu îmi mai istorisește de un voluntar polon, care, prin întreaga sa purtare – se ruga mult la Dumnezeu, zicând că trebuie să ispăș[e]ască păcatele unchiului său –, pare să[-și] fi [i]eșit din minți. Într-o noapte, a fugit din fortăreață și, fiind prins pe câmp și adus înapoi, a [în]cercat să se sinucidă, tăindu-și, cu un brici, vâna la mâna stângă. În prezent se află în spital; după restaurare⁵⁸, va fi adus, ca dezertor, înaintea judecătoriei de război.

Mai [e] un incident, ce-mi pare remarcabil. Dându-mă azi jos din tramvai, pe drum la Lupu, observ cum un ofițer de la marină îl alungă, din tramvai, pe un matroz beat, ordonând unui „Matt”⁵⁹ prezent să-l ducă imediat pe bord și să[-l] denunțe ofițerului de instrucție, cum că el l-a arestat pe acest matroz pentru purtare necuviincioasă în tramvai. Ofițerul intră, apoi, iar în tramvai, numindu-l, încă, pe matrozul b[e]at, „porc”, și pleacă mai departe. Ofensa aceasta l-a scos pe matroz din [p. 98] sărite. Împotrivindu-se arestării, se apucă la sfadă⁶⁰ cu „Matt”-ul, căruia a

⁵⁷ Cu sensul: „apariția”.

⁵⁸ Cu sensul: „recuperare, revenire, însănătoșire”.

⁵⁹ Formă prescurtată a cuvântului german „Matrose”. În traducere: „marinar”.

⁶⁰ Sfadă, sfezi s. f. (pop.) – ceartă, conflict, neînțelegere, zăzanie. Vezi NDULB, p. 1317.

trebuie să-i vie în ajutor un alt camarad [de-]al său. „Mi, porca!”⁶¹, zbiera el furibund, repezindu-se, cu pumnii ridicați, asupra subofițerilor ce aveau să-l aresteze. Cu mare ce greu le-a succes acestora să-l ducă mai departe.

Acest incident, pentru sine poate prea puțin important, oglindește toate stările ciudate ce domnesc la marină. Matrozii noștri sunt deosebit de obraznici și aroganți. Nu voi să vorbesc mult de faptul că, pe drum, rar care îl salută pe un superior de la armata teritorială, căci foarte mulți din[tre] ei trec, cu aceeaș[i] supărare, și pe lângă prepoziții⁶² lor proprii. Mai remarcabil, încă, este faptul că, foarte des, trec chiar prin Via Sergia, cea mai însemnată stradă din Pola, cârduri întregi de matrozi beți, ținându-se abia pe picioare și cântând, sau, mai bine zis, urlă cântece cu conținut dubios. Acestor indivizi, fiecare le face, de frică, loc, căci lor nu le vine în gând să se dea într-o parte, nici chiar când trece vreun ofițer de la marină. Mai ales acum, când mobilizarea generală a strâns mii de matrozi în Pola, se petrec adese[a] [p. 99] scene foarte penibile, de felul descris, pe drum, ziua mare, cât și s[e]ara, căci ordinul dat, ca toate cafenelele și birturile orașului să se închidă la ore[le] nouă seara, n-a fost în stare să puie mare stavilă acestor stări anormale și grețoase. Două cazuri tipice, ce luminează de ajuns aceste stări, mi-a istorisit un camarad din Turnul Max, sublocotenentul în rezervă, dr. Bondi. Plecând el singur, odată, în tramvai, și, uitându-se pe orarul său, un matroz de rând îl întrebă, fără a-l saluta. „Wieviel Uhr haben's?”⁶³ Alt camarad [de-]al său îi istorisi că, trecând pe lângă un matroz beat, acesta, fără a se uita la uniforma sa de sublocotenent, i-a dat un ghiont, încât era să pice, strigând pe deasupra: „Stossen nicht, Sic!”⁶⁴

Mai [consemnez] un incident de natură personală. Comanda regimentului de azi cere de la comandanții companiilor numele, starea și celelalte date personale [ale] fiecărui cadet și „Fähnrich”⁶⁵, cum am înțeles, cu scop de a-i înainta în rang. Astfel, și eu, la 38 de ani, voi fi înaintat în rangul meu militar. Vai, ce bucurie! [p. 100]

Luni, 21 septembrie 1914

Azi iarăș[i] m-am mutat, de astă dată, însă, numai dintr-o odaie în alta. Noaptea trecută, adică, ne-a vizitat, pentru prima dată, vestita și temuta bora⁶⁶. Era la 1½ după miezul nopții, când tunete bubuitoare mă treziră din somn. O furtună grea, cu grindină, își dezlănțuise toată urgia ei asupra orașului. Trăsnetelor, ce [se] țineau lanț, urmau tunete aproape neîntrerupte. Din ce în ce vântul creștea, până la a urla cu o groază, cum n-am mai auzit-o până acum. Fereastra mea, cu slabele ei zăvoare, s-a

⁶¹ În traducere: „Eu, porc!”

⁶² Prepozit, prepoziți m. (înv.) – căpetenie, șef. Vezi NDULB, p. 1103.

⁶³ În traducere: „Cât este ora?”

⁶⁴ În traducere: „Nu vă îmbrânciți!”

⁶⁵ În traducere: „stegar”.

⁶⁶ Bora m. – vânt puternic, uscat și rece, care bate pe coastele de nord-est ale Mării Adriatice și ale Mării Negre. Vezi NDULB, p. 162.

deschis de două ori, astfel că eram necesitat să pun, înaintea lor, masa mea. Din apropiere, se auzea zăngănitul geamurilor sparte și a[1] ușilor izbite cu furie. Servitorii [h]otelului îmblau în toate părțile, închizând, după puțină, ușile și ferestrele, ce nu puteau rezista uraganului nebun. După o oră, acesta se potoli puțin, făcând loc unei ploii reci, ce ne necăjea azi toată ziua. Văzând că fereastra mea nu e în stare să reziste [unei] astfel de furtuni, la care, de acum înainte, trebuie să ne așteptăm, am cerut să mi se dea o altă cameră, mai sigură. Am și căpătat-o; e ceva mai mică decât [p. 101] aceea [de] dinainte, are numai un pat, dar, totuși, eu mă simt, tocmai de aceea, mai bine în ea, căci, și din fereastra ei, mi se oferă priveliștea asupra portului. După orele 5 d[upă] m[asă], mi-am adus toate lucrurile ce voiam să le încredințez camerierei și m-am aranjat cât mai bine.

Acum șed – sunt [orele] 7½ seara – la mica mea masă, ce umple tocmai bine ușa ce dă în camera mea de alături. Afară, ploaia, împreună cu un vânt rece, [îi] alungă pe toți trecătorii de pe stradă.

Vremea tristă de afară umple și sufletul meu cu tristețe și amărăciune. Ce face ea, scumpa vieții mele? Cum o cuprind gândurile mele, ce dor nebun îmi tulbură mințile, răpindu-mi liniștea sufletului meu, care, de la o vreme, s-a făcut lăcașul nedumeririlor și a[1] bănuielilor celor mai dureroase! Scumpa mea martiră! Ieri am primit iarăși[i] o depeșă de la ea, în care îmi zice că, [în] afară de depeșa mea, nu are nicio știre de la mine. Va să zică, din cele nouă poștale, ce le-am trimis, niciuna n-a ajuns la ea. Ori eu o înțeleg pe deplin, căci și eu aștept cu o nerăbdare arzătoare prima știre mai detaliată de la ea, nici eu n-am primit, până azi, niciuna din scrisorile ei, de care îmi scrie în ultima ei depeșă. Ai răbdare, soarele zilelor mele [p. 102], stăpânește dorul ce te frământă ziua și noaptea; știi bine că aceasta e greu, foarte greu, dar gândește-te, îngerașul meu slăvit, la revederea noastră, căreia i-a urma o viață plină de fericire, cum am purtat-o până acum. Și peste tot: curaj, iubita mea, curaj! Adu-ți aminte de cuvintele izvorâte din inima ta blândă și nobilă: „Totul va fi bine!” „Totul va fi bine” să fie, de acum înainte, deviza noastră, Evanghelia vieții noastre!

Lupta cea grea în jurul Lembergului n-a adus învingerea⁶⁷ armatei noastre, așteptată cu atât dor de mii și mii, în Austro-Ungaria. Întreaga armată a fost, însă, într-un loc sigur, de unde, venindu-și în fire după îndelungatele lupte de până acum, va fi dusă în luptă în momentul dat – aceasta este chintesența știrilor de pe câmpul de război în est. Încolo, publicul este servit cu constatările vitejiei, cu care au luptat soldații noștri în luptele în jurul Lembergului. Mai ales o comandă a generalului Dankl, care recunoaște brava ținută a armatei sale, trece prin toate jurnalele. O bucurie nespuse de mare simt, citind descrierea luptelor în Galiția de reporterul⁶⁸ de război al „Tagespost” din [data de] 19. Această descriere [p. 103] dezmințe, în fond, știrile tendențioase ale jurnalelor străine, după care unele părți ale armatei noastre s-

⁶⁷ Cu sensul: „victoria”.

⁶⁸ Cu sensul: „reporter”.

ar lupta silite și că altele [s-]ar fi revoltat. Constatând contrariul, zice cuvânt din cuvânt: „Ganz besonders ist es hervorzuheben, dass die Rumänen sich überall auf das tapferste geschlagen haben, weshalb viele von ihnen zur Auszeichnung beantragt worden sind”⁶⁹.

Încă o constatare din această parte a câmpului de război. După ultima luptă, lângă Lemberg, s-au aflat, în Monarhia noastră, 41 000 [de] ruși și 8 000 [de] sârbi prizonieri. Numărul din urmă [pare] să fie succesul armatei noastre împotriva sârbilor la Mitrovița, care, după o știre a [ziarului] „Tagespost”, din [data de] 17, este încoronat prin faptul că armata martiră, în sud, se află iarăși în ofensivă, mai ales după ce i-a succes să-i bată pe sârbi încă și la Pancsova, în 12 [una] c[urentă].

Dacă s-ar putea da deplinul crezământ știrilor jurnalelor noastre, atunci sârbilor ar trebui să le meargă foarte rău. Se zice că, în Niș, ar fi izbucnit holera, secerând zilnic cam la 900 de oameni. Despre ivirea acestei boli în Podolia s-a scris de mult, așijderea. Soldații sârbi prinși zic că nu au primit nimic [p. 104] de mâncat, că în rândurile lor bântuie o grozavă spaimă de atacurile armatei noastre ș.a.

În Prusia de Est, în ultimul timp, așijderea, nu s-a întâmplat ceva remarcabil. Armata generalului Hindenburg, înaintând pe teritoriul rusesc, a instalat în guvernământul Suwalki o administrare germană; pe de altă parte, generalul v[on] Morgen⁷⁰ a adresat populațiunii guvernămintelor Lomza și Varșovia o proclamație, provocând-o să sprijine acțiunea Germaniei contra Rusiei.

O știre de tot senzațională aduce „Tagespost” din [data de] 18, anume că rușii îndreaptă acum atacul lor contra Sileziei germane, [în]cercând, pe acest drum, aceea ce nu le-a reușit în Prusia de Est, adică înaintarea spre Berlin.

Despre cruzimile rușilor în Prusia de Est, jurnalele aduc detalii îngrozitoare. La un grup de recruți [par] să fi tăiat ei câte un picior sau câte o mână, unui jandarm urechile și nasul, iar la mai mulți copii, în Stallupönen, mâinile. Dacă aceste[a] ar fi adevărate, rușii, într-adevăr, ar merita orice dispreț. [p. 105]

În Germania, numărul prizonierilor făcuți pe ambele câmpuri de război, după constatările făcute, [pare] să fi ajuns, deja, la 220 000 de oameni; ori acest număr e ceva exagerat. Numai cei ce au făcut această statistică o știu. Căci, se pare că, pe ambele părți, adevărul nu se prea cruță. Astfel, „Tagespost” din [data de] 16 aduce știrea senzațională că, încă în luna lui iulie a. c., regele Georg[e] al Angliei [pare] să fi declarat prințului Heinrich din Prusia, „în forma cea mai obligatorie”, că Anglia nu va purta niciodată un război contra Germaniei – fie ce-o vr[e]a – o știre care, ulterior, a fost dezmințită de însuși biroul Wolff.

În Franța, lupta în jurul Parisului – sau, cum o numesc o s[e]amă de jurnale, lupta [de] la Marne – continuă. Ofensiva armatei francezo-engleze pare să fie foarte puternică; se petrec chiar unele succese a[le] ei contra germanilor. Fapt e că Reines e

⁶⁹ În traducere: „Este de remarcat, în mod deosebit, că românii s-au luptat pretutindeni cu cea mai mare vitejie, de aceea mulți dintre ei au fost propuși pentru decorare”.

⁷⁰ Kurt von Morgen (1858–1928), general al armatei germane în timpul Primului Război Mondial. https://ro.wikipedia.org/wiki/Curt_von_Morgen (accesare din 9 ianuarie 2017).

iarăși în mâna francezilor. Ba era un moment, care mă făcea să mă aștept la surprize în această parte a războiului, atunci când citisem, în „[Neue Freie] Presse” din [data de] 17, că, în locul generalului îmbolnăvit, v[on] Hausen⁷¹, a fost numit fostul ministru de război, v[on] Einem⁷². Înlocuirea unui general prin altul, pe câmpul de război, poate fi un simptom îngrijorător. [p. 106]

Se pare însă că, de astă dată, grijile nu sunt întemeiate. Citesc, adică, în „Tagespost” din [data de] 18, că în Alsacia de Sus au fost bătute trei corpuri și o diviziune franceză, iar „[Neue Freie] Presse”, din [data de] 19, anunță că, în ziua precedentă, au fost bătute două corpuri franceze la Noyon, adăugând că puterea de rezistență a adversarului începe a slăbi. Și în Belgia rămâne armata germană învingătoare. Armata belgică, concentrată în Antwerpen, intrând în luptă cu germanii, a fost silită să se retragă, iarăși, sub scutul fortărețelor din Antwerpen.

Deosebită atenție merită acum știrile ce se referă la Anglia și armata ei. În general, constat că urgia jurnalelor germane e, în prezent, îndreptată contra acestei țări. Observăm și aici rezerva necesară; situația Angliei nu pare să fie tocmai splendidă.

Astfel, „[Neue Freie] Presse, din [data de] 16, reproduce o notiță din „Times”, după care, însuși amiralul flotei engleze, cu privire la o luptă navală între Anglia și Germania, [pare] să fi zis: „Noi am învinge, dar prețul ar fi atât de mare, încât noi, o vreme, am înceta a fi cea mai mare putere maritimă”.

Nu mai puțin interesante sunt știrile ce vin din [p. 107] Turcia și din țările locuite de mahomedani și supuse influenței Angliei.

În Turcia, deja înainte de vreo săptămână, au fost suspendate așa-zisele capitulațiuni, ce prin zeci de ani au supus Turcia controlului puterilor europene – contra tuturor stăruințelor, mai ales din partea Angliei. Acest pas al guvernului turcesc a stârnit o bucurie foarte mare în toată țara. Ziua acestei memorabile decretări a fost declarată ca zi de sărbătoare națională. Încolo, însă, nu se prea aude mult din Turcia, propriu-zis; mai ales, au încetat știrile despre pregătirile de război.

Cu atât mai puternică pare a fi mișcarea mahomedanilor în alte părți, înainte de toate, în Egipt. „[Neue Freie] Presse” din [data de] 16 anunță că, în urma presiunilor Angliei, a izbucnit în Cairo o revoltă, pe când egiptenii tineri, ce și-au făcut studiile lor la universitățile din vest, le reproșează englezilor că Anglia, cu toate promisiunile înseși reginei Victoria, până azi nu le-a dat egiptenilor libertatea. Astfel, situația în Egipt devenind din ce în ce mai serioasă, Anglia este silită a aduce trupe chiar din India, pentru a preveni toate eventualitățile, neavând destulă încredere – cum se pare – în trupele ei indigene, din Egipt.

⁷¹ Max Clemens Lothar Freiherr von Hausen (1846–1922), general, comandant al Armatei a III-a germane. https://en.wikipedia.org/wiki/Max_von_Hausen (accesare din 9 ianuarie 2017).

⁷² Karl Einem von Rothmaler (1853–1934), general de armată german, ministru de Război al Prusiei între 1903 și 1909. https://en.wikipedia.org/wiki/Karl_von_Einem (accesare din 9 ianuarie 2017).

Dacă și în India [se] pare că se pregătesc evenimente [p.108] mari. Și aici, tinerimea, adăpată cu științele adunate pe la universitățile europene, și, mai ales, cele englezești, lucr[eaz]ă pentru dezrobirea poporului de sub jugul Angliei. O impresie foarte rea trebuia să facă, sub astfel de referințe, deciziunea guvernului englezesc, despre care vorbește „[Neue Freie] Presse”, în numărul lor din [data de] 18, ca 70 000 de soldați indieni să fie îmbrăcați și înarmați, pe spezele guvernului din India, adică cu înșiși banii indienilor, pentru a putea fi, apoi, duși pe câmpul de război, în Franța.

Pregătindu-se revoluția în India, pe care Anglia, cu armata ei, nu e în stare s-o potolească, ea recurge la ajutorul Japoniei. Aceasta este gata a-i acorda acest ajutor sub trei condițiuni: 1) mână liberă în China; 2) 200 [de] milioane [de]dolari; 3) imigrare liberă în Canada – condițiuni ce Anglia, cum scrie „Zeit” din [data de] 16, le-a și acceptat, cu toate că, prin împlinirea acestor condițiuni, ea, pe viitor, poate pierde nu numai orice ingerință asupra Chinei, ci, eventual, și India întreagă, fără a mai vorbi de pericolul ce o amenință în Canada: intrarea japonezilor. Ori de va fi Anglia în stare să modereze asprimile acestor condițiuni față cu un popor inteligent și din ce în ce mai puternic, cum sunt [p. 109] japonezii, ori de va putea ea ține piept cu un rival periculos, căruia acum îi dă arme atât de periculoase în mână – urma va alege!

Astfel fiind, nu mă pot mira, când citesc în „Tagespost” din [data de] 17, că, după organul rusesc „Ruskoje Slovo”, rușii nu sunt mulțumiți cu ținuta Angliei în războiul prezent. Anglia nu s-a ținut de promisiunile sale. „Unde este armata engleză?”, întreabă acest organ.

Dar, și în Anglia însăși, mulți nu sunt mulțumiți cu purtarea guvernului englezesc. Deja înainte cu vreo două săptămâni, cunoscutul literat Bernard Shaw și-a exprimat nemulțumirea sa cu această purtare. Exemplului său i-au urmat și alții, în timpul recent – cum citesc în „[Neue Freie] Presse” din [data de] 18 – și un însemnat politician englez, Ponsonby, care, la timpul său, a fost secretarul privat al prim-ministrului Campbell-Bannerman⁷³. Ponsonby publică în „The Nation” mai multe întrebări, la care el singur răspunde. Întrebările și răspunsurile aceste[a] oglindesc foarte bine perfidia guvernului englezesc față [de] însăși țara sa. Iată-le:

1) Nu dovedește clar corespondența asupra cauzelor războiului, depusă în Cartea noastră albă, că întreaga noastră politică [p. 110] de mai înainte ne-a impus obligații grele și că ea ne-a încâlcit într-o rețea, la care noi înșine ne-am legat? Da.

2) Este bine sau, fie și numai rațional, de a intra în hotărâri de datorințe cu o altă națiune după spatele națiunii proprii? Nu.

3) A declarat guvernul nostru, în mod hotărât, că noi, în caz de război, am fi cu totul liber[i] și fără obligație? Da.

⁷³ Henry Campbell-Bannerman (1836–1908) a fost un politician britanic, prim-ministru al Marii Britanii în perioada 1905–1908. https://ro.wikipedia.org/wiki/Henry_Campbell-Bannerman (accesare din 10 ianuarie 2017).

4) Am fi declarat noi război Franței, dacă Franța ar fi crezut necesar a trimite o armată franceză peste hotarele Belgiei, din punct de vedere al siguranței sale? – Nu.

5) A știut Germania dinainte că noi am fost obligați a sprijini Franța și a vrut Germania războiul cu noi? Nu.

6) Ne-ar fi fost ținuta Germaniei cu totul altfel, dacă noi, din capul locului, am fi arătat, în mod învederat și clar, trebuințele noastre? Da.

7) Nu este, în primul rând, un atac al rasei slave, va să zică, al Rusiei, de care s-a temut Germania? Da.